

Jõgevamaa Koostöökoda ühisstrateegia 2023-2027

Lisa 2: teadlaste seisukohad maaelu ja võrgustike
arendamise kohta

Jõgevamaa 2023

JÕGEVAMAA

KOOSTÖÖKODA

Tellija: Jõgevamaa Koostöökoda
www.jogevamaa.com, info@jogevamaa.com

Konsultant: HeiVäl OÜ, Kaido Väljaots

Sisukord

SISSEJUHATUS, TEGEVUSPIIRKOND ja ORGANISATSIION	4
Sissejuhatus	4
Lühendid ja mõisted	5
Ülevaade tegevuspiirkonnast	6
Jõgevamaa Koostöökoja toimimine, kogemused ja koostöö	11
STRATEEGIA	18
Strateegia koostamise protsess	19
SWOT analüüs	20
Sise- ja väliskeskkonna analüüside peamised järeldused	23
Strateegilised eesmärgid 2023-2027, visioon ja missioon	26
Strateegia rakendamine: strateegia kaardid ja toetusmeetmed	32
Hindamiskriteeriumid	46
Strateegia meetmete rakendamise eelarve	54
Strateegia uuenduslikkus, seire ja uuendamine	56
Seosed asjaomaste dokumentidega	59
LISAD	64
Lisa 1. Tegevuspiirkonna sotsiaalmajanduslik analüüs	65
Lisa 2. Teadlaste seisukohad maaelu ja võrgustike arendamise kohta	115
Lisa 3. Liivakella® mudel strateegiliseks planeerimiseks	126

LISA 2

TEADLASTE SEISUKOHAD MAAELU JA VÕRGUSTIKE ARENDAMISE KOHTA

Maapiirkonna edendamise neli võimalust

Helsingi Ülikooli ja Aalto Ülikooli professor Tomas Hanell on analüüsinud mitmeid maapiirkonna kahanemisega seotud trende (2013). Tema hinnangul on kahanemisega seotud trendide murdmiseks vaid neli reaalset võimalust.

1. Oma piirkonna maavarade väärindamise oskus. Piirkonna eripärade abil arendada kasumlikke tegevusi.

2. Atraktiivse elukeskkonna pakkumine ühe tunni kaugusel ülikoolilinnast => Tartu linna ja Eestis mobiilselt töötava pere magala. Keskmisest atraktiivsema elukeskkonna abil saab meelitada piirkonda elama ülikoollinna tarku töökohti.

3. Turismisektori areng, mis tekitab töökohti ja genereerib positiivset (kasumlikku) rahavoogu. Targad töökohad soovivad kvaliteetselt puhata, neile on tarvis rekreatsioonipiirkondi /alasad.

4. Strateegiline planeerimise abil võimaluste maksimaalne ärakasutamine piirkonnas edu saavutamiseks.

Tomas Hanell
(Aalto Ülikool, Helsingi Ülikool)

Arukate külade edendamine

Lauri Hyttinen (sept 2018) vedas eest Soome riigis *smart* külade teemat. Ta jagas külad kolme gruppi.

1. On külad, mis surevad välja (kahanemine). Neil ei ole enam oma initsiatiivi ega algatusi.
2. Teise rühma moodustavad aktiivsed külad, kuid kes täpselt ei tea, mida selle aktiivsusega teha.
3. Kolmas rühm on nn arukad (*smart*) külad, kes tegutsevad aktiivselt ja nutikalt ja saavutavad tulemusi. Ta tõi näiteks Soome Eskola küla.

Lauri Hyttinen
(Smart Villages, Soome)

Eskola (Soome)

450 elanikku

Kaugus pealinnast 510 km

Ettevõtluskeskkond: Suurim ettevõtte Eskolan Kyläpalvelu Oy (130 omanikku). Päevahoid (24 last), kool, rendipinnad, reisimine ja kultuuriüritused, raamatukogu, restoran, jt.

Kultuur: Suveteatri vaatajaskond vahemikus 3000-4000. Ümbruskonnas on palju ajaloolis-kultuurilisi objekte, mida tutvustatakse.

Torup (Taani)

356 elanikku

Kaugus pealinnast 60 km

Ettevõtluskeskkond: Küla ise arendab elamumajanduse kinnisvara, plaan rajada 96 kodu ca 250-le inimesele, kõik elanikud on osanikud. Raudteejaamast (150 m²) tegid taluturu, kasutatud raamatute kaupluse, start-up ettevõtete keskuse 7-8 töökohaga.

Kultuur: Töötab start-up põhimõttel. 30 aastat on arendanud ökoküla. Külas toimib jagamismajandus (n. segumasin, muruniitja ja teiste tööriistade ühiskasutamine).

Otsustamisprotsess: Otsused arutatakse ringis läbi, otsused tehakse kogukonnas kõik koos põhimõttel. Koos töötamine on väga strateegiline ja läbimõeldud, et küla ja kogukonda toetada.

Kuidas sünnivad arukad külad?

Arengufaas:

Tunnused:

Arengufaasi toetavad tegevused:

4. faas: „**KESTLIK KÜLA**“
ehk „**ARUKAS KÜLA**“

- ✓ eestvedamine on jagatud;
- ✓ arengule lähenetakse strateegiliselt, uuenduslikult, ambitsioonikalt;
- ✓ finantsiliselt ollakse sõltumatu;
- ✓ valla jaoks ollakse võrdne ja väärtuslik partner.

KAASA MENTORINA

3. faas:
„**ORGANISEERUNUD KÜLA**“

- ✓ olemas on selge mandaadiga eestvedaja(d) ja kogukonda esindav juriidiline isik;
- ✓ sõnastatud on kogukonna ühishuvi ja arengueesmärgid;
- ✓ olemas on projektide elluviimise kogemus;
- ✓ kogukond on valmis dialoogiks partneritega.

ÕPETA ARENGUT PLANEERIMA

2. faas: „**ENNAST
MÄÄRATLEV KÜLA**“

- ✓ esile on kerkinud kogukonna jaoks baasiline probleem, mis vajab lahendamist;
- ✓ olemas on eestvedaja(d), kelle tegevusest ollakse sõltuvad;
- ✓ kogukond tegeleb identiteedi ja/või traditsioonide loomisega.

ÕPETA KAASAMA JA EESMÄRGISTAMA

1. faas: „**ÄRKAV KÜLA**“

- ✓ olemas on vähemalt üks aktiivne huviline, kes vähemalt korra on kogukonda kokku kutsunud;
- ✓ toimunud on üksikuid kohtumisi või tegevusi, kuid puudub traditsioon;
- ✓ ühishuvid on määratlemata.

TOETA EESTVEDAJAT

0 faas: „**VALGE LAIK**“

- ✓ puuduvad aktiivsed ühisest tegevusest huvitatud elanikud;
- ✓ puudub vajadus või huvi teiste külaelanikega suhtlemiseks;
- ✓ probleeme lahendatakse individuaalselt.

UURI

Näited mõjudest, mida arukas küla Torup Taanist saavutas kolmekümne aasta jooksul

- ✓ Elanike arvu kasv ca 2 korda: ca 150 (1992), 356 (2022);
- ✓ Õpilaste arvu kasv +300: ca 0 (1992), ca 300 (2022);
- ✓ Ehitatud uusi eramuid: ca 50 on ehitatud, ca 96 on veel plaanis;
- ✓ Ehitatud uusi ühiskondlikke hooneid: ca 5-6 on ehitatud (kogukonnahoone, jäätmejaam, perearst, saun, kelder, kohvik ja ökopood, põhikooli juurdeehitis ...);
- ✓ Kasutusele võetud vanad hooned ca 7: raudteejaam, siidrikoda, rattakuur, lasteaed, 3 põhikooli hoonet ...);
- ✓ Loodud töökohti ca 65-70: 4 lasteaia, 36 põhikoolis, 22 ettevõtlus- ja disainikoolis, 2 perearstikeskuses, 3-4 ettevõtluskeskuses ...);
- ✓ Lisaks korraldavad suvel ühe ekskursiooni nädalas ja hooajavälisel ajal ühe kuus, millega teenivad kogukonnale tulu.

Maailma õnnelikemate paikade õnne valem

Dan Buettner on novembrikuu National Geographic-us kolmele õnnelikumale riigile (Taani, Costa Rica ja Singapur, lisaks ideid ka Šveitsist) tuginedes sõnastanud piirkonna „**õnne valem**“ artiklis „Maailma õnnelikumad paigad“.

Kogukonnad teeb õnnalikuks kaks elukorralduslikku harjumust:

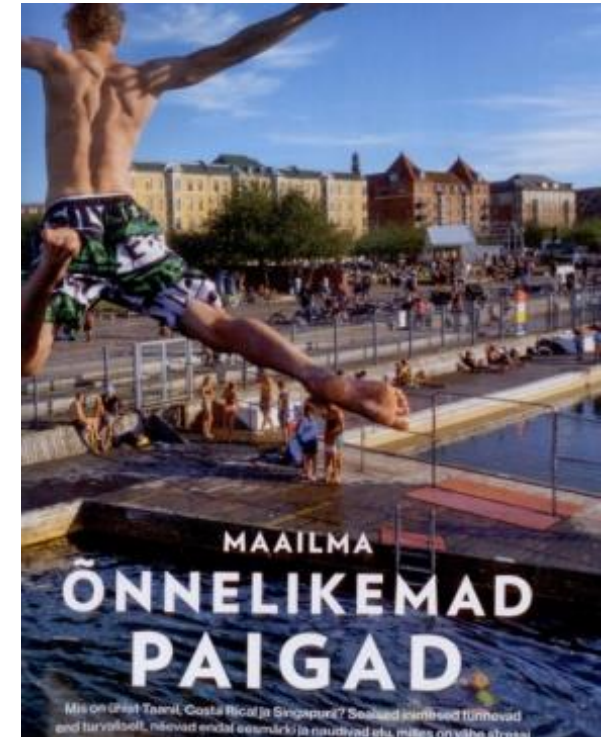
Kogukonnal on olemas oma mõtestatud ja eesmärgistatud ühiselu.

Kogukonnad on koos edukad ja elu pakub neile rahulolu.

Leitud on vastus küsimusele, kuidas olla koos edukas.

Võrdluste ja analüüside tulemusena leiti, et 75% inimeste õnnelikkusest annavad kuus tegurit:

1. osatakse hoida üleval majanduskasvu;
2. kogukonna liikmetel on pikk tervena elatud eluiga;
3. kogukonna liikmete vahel on head sotsiaalsed suhted – *rohkem siirast pidu*;
4. heldus ja ... ;
5. ... usaldus oma kogukonna liikmete vahel;
6. kogukonna liikmetel on vabadus elada sellist elu, mis neile meeldib – *loodetavasti ei käi ühed liikmed siis teistele väga närvidele*.

Pikaealisust soodustavad tegurid

Brigham Youngi Ülikooli uurija Julianne Holt-Lunstad viis kümnete tuhandete keskealiste inimeste seas läbi seitsme aastase uuringu selgitamaks välja tegurid, mis vähendasid seitsme aastal järel ellujäänud katsealuste suremisriski suurimal määral.

Analüüsi tulemusel selgusid kümme pikaealisust soodustavat tegurit:

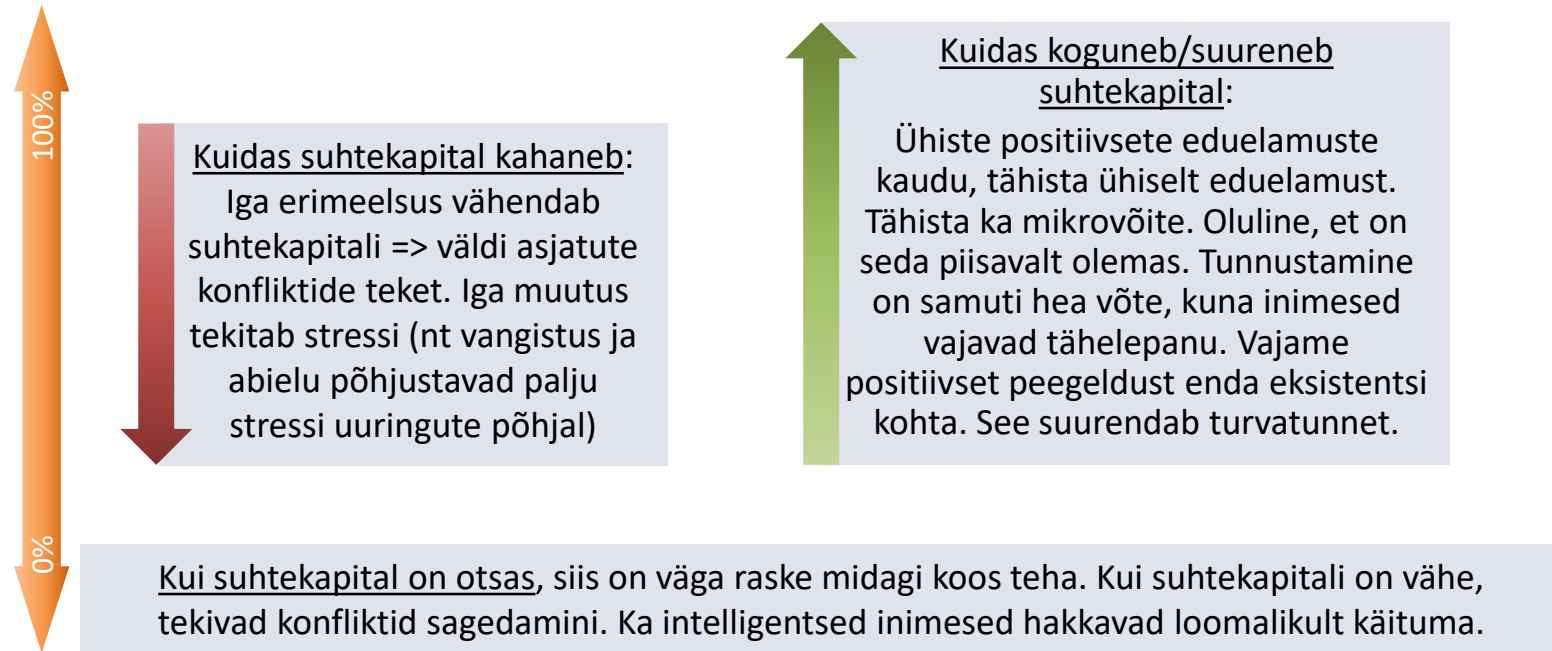

10. Õhupuhtus
9. Kõrge vererõhk
8. Kehakaal
7. Trenn
6. Südameprobleemid
5. Gripivaktsiin
4. Alkoholist loobumine
3. Suitsetamisest loobumine
- 2. Suhted lähedastega**
- 1. Sotsiaalne integratsioon**
e. tugev seltsielu

Selgus, et kõige tugevama mõjuga tegur pikaealisuse juures on **sotsiaalne integratsioon**. Selle all on mõeldud suhtlemist päeva jooksul teiste inimestega (kui palju kohtutakse, kui mitme inimesega vesteldakse). Samuti kuulub siia ka võõraste inimestega kohtumine ja suhtlemine, juhukohtumised tänaval, klubilised tegevused.

Suhted on kapital, mis kasvab ja kahaneb

Suhtekapital on nagu tervis, mida erinevad välised tegurid mõjutavad. Kui suhtekapitali on vähe või saab see otsa, on see selgelt tuntav ja konfliktid tekivad sagedamini. Suhtekapitali saab suurenda läbi vabatahtliku ja heatahtliku suhtlemisega – mitmepäevased üritused, ühistegevus, külapäevad.

Suhtekapitali hooldamiseks: monitoori -> vältida kahanemist -> aeg-ajalt lisa juurde.

Koosloome mudel 1/3 - Kommunikatsioon

Netzwerk&Co, kuue sõltumatu eksperdi ühistu, analüüsib võimalusi inimeste koondamiseks ühiste ideede ümber.

Netzwerk&Co leiab teiste seas vastused küsimustele: millised tegevused viivad soovitud tulemuseni ja kuidas aidata üksteist koostööni jõudmisel.

Järgnevalt on toodud kolm tööriista koostöövõrgustiku edukaks toimimiseks.

Kommunikatsioon

1 Teadmiste edastamine

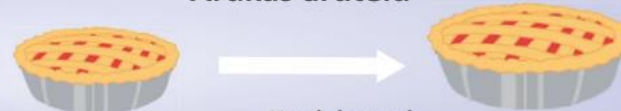
Vaidlus lahenduste üle

Kook kahaneb

2 Teadmiste vahetamine

Arukas arutelu

Kook kasvab

3 Koosloome

Looming

Küpsetame koos uue koogi

Kuidas teisi kaasata?

Kui soovite veenda teisi inimesi koostööle, on sellest rääkimiseks erinevaid võimalusi.

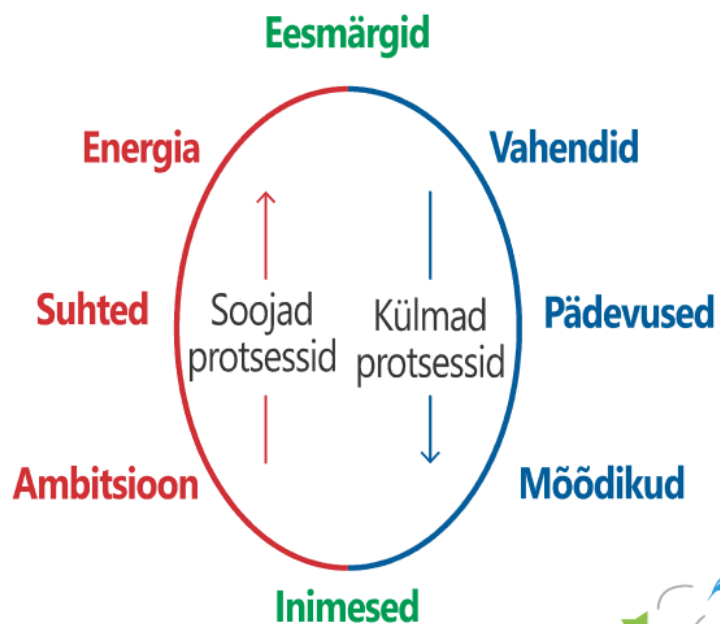
Teabe edastamine: Algataja püüab teisi veenda osalemise kasulikkuses. See pole vestlus, pigem ühepoolne teabe edastamine. Üks pool on veendunud, milline on ideaalne tulemus. Teised osapooled peavad mõistma, miks see neilegi hea on. Selline olukord viib sageli vaidluseni lahenduste üle. Kook kahaneb, samuti osapoolte omavaheliste suhete vundament.

Teabe vahetamine: Läbirääkimisel toetuvad algatuses osalejad "anna ja võta" põhimõttele. Vestlust iseloomustab kahepoolne suhtlus. Lõpptulemus sõltub läbirääkimiste kvaliteedist. Arukas arutelu on põhjalikum, kui pelgalt esitatud nõudmistele ja soovide läbiarutamine. Mida rohkem kumbki osapool teisest teab, seda enam kerkib esile valikuid. Kook kasvab ning koos sellega pind, millele toetuvad osapooled läbirääkimistel.

Koosloome: Algatajad püüavad selgusele jõuda, mida soovitakse ühiselt saavutada. Mida nad saaksid luua, ühendades oma jõupingutused ja ressursid? Võimaluste avardumine vallandab loovuse ja energia. Lõpptulemus on kahtlemata üllatav. Suure tõenäosusega on see parem, kui keegi oleks osanud oodata või ennustada enne koostöö alustamist.

Koosloome mudel 2/3 – soojad ja külmad protsessid

Soojad ja külmad protsessid

Algatusvõrgustikud erinevad projektidest

Projektidel on eesmärgid, plaan ja ülesannete jaotus. Algatustel põhinevates võrgustikes seob inimesi ühine ambitsioon. Projektijuhid määravad töötajatele ülesandeid ja eesmärke. Võrgustikes osalevad inimesed lahkuvad, kui energia on ammendunud.

Soojad protsessid vabastavad energiat, külmad protsessid kulutavad seda. Projektijuhtimine keskendub enamasti vaid külmadele protsessidele. Algatusvõrgustikud kujunevad välja soojadest protsessidest. Mõlemad protsessitüübid on vajalikud. Kui soojad protsessid jäävad tähelepanuta, ei sünni külmade protsesside käigus midagi uut.

Soojad protsessid:

- **Inimesed:** Kõik algab inimestest, kes midagi soovivad.
- **Ambitsioon:** Motivatsioon tegutsemiseks.
- **Suhted:** Side nendega, kellega koos tegutsema asutakse.
- **Energia:** Vallandub uutest võimalustest, mis tekivad ühise ambitsiooni ümber.
- **Eesmärk:** Sõnastatakse üheskoos, et muuta ambitsioon tegelikkuseks.

Külmad protsessid:

- **Eesmärgid:** Milleni peab kavaga jõudma? Mis on soovitud tulemus?
- **Vahendid:** Millised strateegiad ja meetodid valitakse? Milliseid ressursse on vaja?
- **Pädevused:** Milliseid teadmisi ja oskusi on vaja?
- **Mõõdikud:** Kuidas mõõta tulemuslikkust?
- **Inimesed:** Kuidas tagame osaliste ootuspärase panustamise?

Koosloome mudel 2/3 – soojad ja külmad protsessid

Tähelepanu vajavad soojad protsessid
Tähelepanu vajavad külmad protsessid

Algatused arenevad mitmes etapis, igaühes neist on erinevad osalised ja tegevused.

Etapp	Osalised	Tegevused
Algne idee	Pioneerid	Vaatavad raamidest väljapoole
Inspiratsioon	Toetajad	Loovad sooja võrgustiku
Kavandamine	Juhid Rahastajad	Loovad võimalused eksperimenteerimiseks
Arendamine	Ekspertid Varustajad	Katsetavad uusi meetodeid
Elluviimine	Huvitatud osapooled	Võtavad positsiooni uuenduste rakendamiseks
Jagamine	Kasutajad	Jagavad kogemusi potentsiaalsete uute kasusaajatega
Juurutamine	Juhid Valvurid	Parandavad tingimusi uuenduse saamisel tavapraktikaks

Algatused ei läbi alati kõiki nimetatud etappe antud järjekorras. Vahel astutakse spiraalis samm tagasi ning mõnda etappi läbitakse mitu korda.